

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Нежута А.В. – викладач кафедри загальної та прикладної психології і педагогіки навчально-наукового інституту права, економіки та соціології Харківського національного університету внутрішніх справ

На сьогоднішній день в процесі боротьби правоохоронних органів зі злочинністю дуже актуальною стає проблема професійного самовизначення правоохоронців, тому що робота працівників ОВС повинна виконуватися ефективно згідно професійним вимогам та підготовки. Правоохоронці повинні бути готові до виконання своїх професійних обов'язків. Але якщо у міліціонера професійне самовизначення знаходиться на низькому рівні, тоді й результат його роботи буде менш ефективним.

Проблемою професійного самовизначення у психології займалися такі видатні закордонні та вітчизняні вчені як А.Н. Леонтьєв, Є. О. Клімов, М. М. Пряжніков, К. А. Абульханова-Славська, М.Г. Гінзбург, А.Н. Роша, Ф. Парсон, Д. Тідельман та інші.

Професійне самовизначення - це визначення людиною себе щодо вироблених у суспільстві критеріїв професіоналізму. Шлях до професійного самовизначення йде через навчання та виховання дитини в школі та в родині, яке здійснюється в напрямку психологічної допомоги особистості у виборі майбутньої професії. Професійне самовизначення триває протягом всього життя: людина обирає професію, проходячи стадії фантазії, проб,

виборів, їх реалізації, потім виконує професійні обов'язки, пізніше міняє саму професію або спеціальність.

Процес становлення спеціаліста залежить не тільки від того, що людина може робити в межах конкретної професії, тобто від ступеню сформованості її знань, професійних здібностей та досвіду, але й від того, що вона бажає та повинна робити. Тому важливе значення в професійному самовизначенні є сфера інтересів, обов'язків, планів та намірів, які визначаються широким комплексом соціальних, економічних, організаційних факторів, але одночасно мають при цьому власну внутрішню активність.

На сьогоднішній день разом з підвищенням загальноосвітнього рівня правоохоронців виріс рівень соціальних вимог до виконання професійних обов'язків, що сприяє не найкращому соціально-психологічному клімату в колективі. В правоохоронних органах сьогодні відмічається велика плінність кадрів, у провідних службах зменшується кількість досвідчених та кваліфікованих працівників, більшість складає молодь зі стажем роботи 3 – 5 років. Незважаючи на те, що останнім часом відбір кадрів до служби в ОВС став більш ретельним та відповідальним за допомогою психофізіологічних лабораторій, число порушень законності і дисципліни правоохоронцями не зменшується. Необхідно звернути увагу на якісний аспект комплектування кадрів до роботи в ОВС, формування нового типу спеціаліста, який би відрізнявся професійно важливими характеристиками, стійкою професійною мотивацією, адекватною вимогам професії та соціальним умовам.

А.Н. Роша стверджував про те, що недостатня ефективність діяльності працівника ОВС залежить як від різноманітних об'єктивних факторів (організаційних, соціально-психологічних та ін.), так і від суб'єктивних: стійкої мотивації до обраної професії та наявності комплексу здібностей до неї. Тільки сполучення цих двох взаємопов'язаних факторів забезпечує успішну професійну діяльність [6, с.30].

М.Г. Гінзбург акцентує увагу на тому, що саме в період усвідомлення людиною себе як суб'єкта активності відбувається як особистісне самовизначення, так і професійне, яке певною мірою детерміноване вимогами суспільства. Професійне самовизначення входить до системи уявлень особистості щодо перспектив, пов'язаних з майбутньою професією [2,с. 20].

М.С. Пряжніков, вивчаючи зв'язки особистісного самовизначення, професійного вибору та професійної самореалізації особистості з іншими сферами життя, робить висновок, що характер і зміст професійної діяльності людини обумовлені її цілісним ставленням до світу. Сутність професійного самовизначення полягає у самостійному і свідомому знаходженні сенсу виконуючої роботи і всієї життєдіяльності людини в конкретній соціальній ситуації [5, с.17].

В свою чергу, досліджуючи професійне самовизначення як одну із сфер реалізації життєвої перспективи особистості, К. А. Альбуханова – Славська вважає, що особливе значення має спосіб включення особистості у професію, спосіб її самовизначення в професії і характер самовираження у професійній діяльності [1,с.140]. В процесі профорієнтації найбільша увага повинна приділятися суб'єктивним факторам, тобто життєвій орієнтації і меті людини, її уявленням про майбутнє, рівень психічного розвитку і емоційні особливості відіграють дуже важливу роль у професійному самовизначенні.

Саме перед психологом стає завдання «формуванню у школяра готовність працювати через виховання позитивного ставлення до праці», особливо це стосується професійної орієнтації майбутніх працівників ОВС.

Ідея «керування процесами професійного самовизначення» відображається в роботах Є.О. Клімова [3,с.28]. Необхідність керувати процесами професійного самовизначення обґрунтовується об'єктивним розходженням між існуючою потребою суспільства і особистими

професійними планами, а сам процес керування полягає у корекції і перебудові особистого професійного плану людини.

Професійна активність людини спрямована на пошук свого місця у сфері професій та виражається саме у виборі професії, що є особливо важливим для працівника ОВС.

Важливе значення в професійному самовизначенні має професійна підготовка правоохоронців, яка пов'язана, насамперед, зі вступом до навчальних закладів системи МВС. Соціальна ситуація характеризується прийняттям та освоюванням нової соціальної ролі курсанта та новими міжособистісними відносинами в колективі. В навчальному закладі головним становиться професійно – пізнавальна діяльність, спрямована на отримання певних знань, необхідних для подальшої професійної діяльності.

Після закінчення навчального закладу соціальна ситуація особистості змінюється, настає стадія професійної адаптації. З точки зору П.С. Кузнецова, адаптація – це процес встановлення відповідностей між рівнем актуальних проблем особистості і рівнем їх задоволення [4,с.4]. В стадії професійної адаптації головною формою діяльності становиться професійна, яка носить нормативно репродуктивний характер та спрямована на набуття професійного досвіду. Треба зазначити те, що процес адаптації відбувається на різних етапах психічної організації особистості і включається тоді, коли людина потрапляє у нові для себе умови, опиняється у незвичних обставинах [4,с.32].

Також важливим в професійному самовизначенні правоохоронців є подальше підвищення кваліфікаційного рівня, індивідуалізація виконання професійних обов'язків, набуття певної професійної позиції, висока результативність та ефективність службової діяльності. Підвищення кваліфікаційного рівня стимулює формування професіоналізму.

Отже, шлях до професійного самовизначення особистості правоохоронця сповнений багатьма факторами, видами, напрямками освітньо – виховного впливу сім'ї, школи, вищого навчального закладу, правоохоронних органів.

Сучасний стан підготовки висококваліфікованих спеціалістів ОВС засвідчує, що вимоги до підготовки працівників міліції якісно змінюються: вищі навчальні заклади покликані не тільки дати визначений об'єм знань майбутньому працівнику ОВС, але й навчити його мислити творчо, нестандартно, приймати швидкі та правильні рішення часом у складних, екстремальних ситуаціях, наполегливо долати труднощі та тимчасові невдачі у службовій діяльності. У зв'язку з цим необхідно найбільш ретельно підходити у процесі навчання до проблеми професійного самовизначення правоохоронців, тому що правильне самовизначення особистості є основою розвитку професіоналізму, яке призводить в подальшій професійній діяльності до професійної майстерності.

Література

- 1.Абульханова – Славская К.А. Жизненные перспективы личности и образ жизни [Текст] / К.А. Абульханова – Славская. – М.: Наука, 1987. – 144 с.
- 2.Гинзбург М.Г. Жизненные планы как проявление личностного самоопределения старшеклассников [Текст]/М.Г.Гинзбург// Психологические условия формирования социальной ответственности школьников. – М.: Изд – во АПН СССР, 1987. – С. 18-24.
3. Климов Е.А. Развивающийся человек в мире профессий [Текст] / Е.А. Климов. – Обнинск, 1993. – 275 с.
4. Кузнецов П.С. Концепция социальной адаптации [Текст] / П.С. Кузнецов.- Саратов: Изд-во Саратов. гос. ун-т, 2000.- 260 с.

5. Пряжников М.С. Профессиональное и личное самоопределение [Текст] / М.С. Пряжников. – Москва – Воронеж: Изд-во ин-та практ. псих., 1996. – 256 с.

6. Роша А.Н. Профессиональная ориентация и профессиональный отбор в ОВД: учебное пособие [Текст] / А.Н. Роша. – М.: Академия МВД СССР, 1989. – 210 с.